MAIN
Multilingual **A**ssessment **I**nstrument for **N**arratives

N. Gagarina, D. Klop, S. Kunnari,
K. Tantele, T. Välimaa, U. Bohnacker
& J. Walters

Uyghur Version

Translated and adapted by
Ruslan Arziyev

(based on the revised version in English)

© ZAS Papers in Linguistics 64 (2020)

How to cite this version:
Gagarina, N., Klop, D., Kunnari, S., Tantele, K., Välimaa, T., Bohnacker, U. & Walters, J. (2020). MAIN: Multilingual Assessment Instrument for Narratives – Revised. Materials for use. *ZAS Papers in Linguistics*, 63. Uyghur version. Translated and adapted by Arziyev, R.

MAIN: Uyghur

Уйғур тилиға маслаштурулған нусхиси – Көптиллиқ балиларниң Нарративлиқ иқтидарлирини ениқлашқа беғишланған Тест

Арзиев Руслан (Ruslan Arziyev)

Көптиллиқ балиларниң Нарративлиқ иқтидарлирини ениқлашқа беғишланған Тест (КНТ) туғулғандин башлап яки мәктәпкичә яштин башлап бир яки бирнәччә тилни егилигән балиларниң баянлаш вә қайта ейтип бериш иқтидарлириниң тәрәққият дәрижисини баһалаш мәхсити билән 2012 елда тәйярланған. КНТ 3 яштин 10 яшқичә болған балиларни диагностика қилиш үчүн ясалған. Бирақ кейинки тәтқиқатлар нәтижиси бу тестни чоңларни үгиниш үчүнму қолланса болидиғанлиғини көрсәтти. Униң қурулуми балиниң бир нәччә тилдики мәтинни чүшиниш вә түзүш жәриянини һәр түрлүк режимда: үлгилик ейтип бериш, қайта ейтип бериш вә ейтип беришни баһалашқа ярдәм бериду. КНТ-ниң 2012-жилқи нусхиси 3 яштин 10 яшқичә болған 500-дин артуқ балилар (биртиллиқ вә иккитиллиқ) билән 15 түрлүк тил билән тиллиқ бирикмиләргә арналған кәң көләмлик синақ асасида тәйярланди.

2019-жили инглиз тилидики нусхиси 2500-дин артуқ транскрипцияләнгән КНТ мәтинлириниң, шундақла 2013-2019-жилири Германия, Россия вә Швециядики 700-гә йеқин бир тиллиқ вә икки тиллиқ балиларндин КНТ мәтинлиридики соалларниң 24000 жаваби асасида қайта қаралди. Уйғур тилидики нусхиси 2019-жилдики ахирқи инглизчә нусхисиға асасланған.

КНТ төрт параллель һекайә болуп, уларниң һәр қайсиси көпөлчәмлик модельгә асасланған, тәпсилий ойлаштурулған һәм мәлум бир тәртиптә орунлаштурулған өзара мунасивәтлик, алтә сүрәттин тәркип тапқан. Һекайиләрниң когнитивлиқ вә тиллиқ мурәккәплиги, макроқурулумдики вә микроқурулумдики параллелизм, шундақла мәдәний охшашлиқ билән турақлиқлиғи назарәт қилинди.

КНТ техи нормилашмиған болсиму, уни стандартланған процедурилирини баһалаш, тәтқиқ қилиш мәхситидә қоллинишқа болиду. КНТ-ни пайдилиниш тоғрилиқ толуғарақ әхбарат елиш үчүн бу адресқа муражиәт қилсиңиз болиду: *ZAS Papers in Linguistics* 63 (2019, pp. iv-xii) бөлүмидики “*Background on MAIN-Revised, how to use it and adapt it to other languages*” (КНТ тоғрилиқ умумий әхбарат. Қайта қараш, уни пайдилиниш башқа тилларға маслаштуруш). Толуқ әхбарат елиш үчүн: https://zaspil.leibniz-zas.de/issue/view/53.

Һөжжәт төвәндикиләрдин тәркип тапқан:

- Тестни өткүзүш процедуриси
- Тест протоколлири вә жавап варақлири: «Мөшүк», «Ишт», «Қуш балилири», «Оғлақлар»
- Ата-анилар үчүн соалнамә
- Һекайиләр мәтини

Тестни өткүзүш процедуриси

Көптиллиқ балиларниң Нарративлиқ иқтидарлирини ениқлашқа беғишланған Тест (КНТ). КНТ 3 яштин 10 яшқичә болған балиларниң бағлинишлиқ сөзләш имканийитиниң дәрижисини диагностика қилиш үчүн ишләнгән. Тест экспрессив нутуқниң тәрәққият дәрижисини вә һекайиниң мәзмунини чүшиниш дәрижисини ениқлаш үчүн пайдилинилса болиду. Тест монологлуқ һекайини түзидиған үч тапшурмидин тәркип тапиду: сүрәтләр бойичә һекайә түзүш, әркин һекайә түзүш вә үлгә бойичә һекайә түзүш. Тест алғучи мошуларниң бирини тестлашниң мәхситигә вә вәзипилиригә бағлиқ синаққа қатнашқучиға бериду.

КНТ балиниң бирнәччә тилдики нарративлиқ иқтидарлирини баһалашқа имканийәт бериду. Тестлашни бала сөзләләйдиған тилларниң һәр қайсисидин башлашқа болиду. Икки тилда сөзләйдиған балилар үчүн биринчи вә иккинчи тилларни 4-7 күн арилиғида өткүзүшни тәвсийә қилимиз (еғизчә интерференция тәсирини, шундақла тапшурмини орунлаш жәриянида орун алидиған «оқуш» вә «тәржимә» тәсирини азайтиш үчүн). Тиллиқ кодни алмаштуруш һадисисини (code-switching) азайтиш вә биртиллиқ муһитни яритиш мәхситидә тестлашни имканийәткә қарап, икки тестлиғучи алса тоғра болиду.

Материаллар:

- һәр қайсиси пәйдин-пәй келидиған алтә сүрәттин тәркип тапқан төрт вақиә: «Мөшүк», «Ишт», «Қуш балилири», «Оғлақлар»;
- һәр бир вақиәниң 3 (яки 2) парчә нусхисини тәйярлап қоюң (сүрәтләр рәңлик принтерда бесилиши һәм һәр бир вақиә айрим конвертта болуши керәк – барилиғи 12 конверт);
- «Мөшүк» вә «Ишт» вақиәлириниң мәтини (үлгә бойичә һекайә түзүш вә ейтип бериш үчүн);
- Диктофон;
- Тест вә жавап варақлириниң протоколи;
- Ата-анилар үчүн соалнамә.

Тест протоколи

Материалларни қандақ тәйярлашқа болиду?

1. www.leibniz-zas.de/en/service-transfer/main сайтидики сурәтләрни қачилап елиң;
2. PDF файлни (һәр бир пәйдин-пәй сүрәтләрни) А4 форматида, рәңлик қилип үч нусха бесип чиқириң;
3. Сүретләрниң (1-6) арқа тәрипигә номерлар қоюң;
4. Һәр бөлигидә үчтин сүрәт болидиғандәк қилип (1-3, 4-6), сүрәтләрни оттуридин иккигә бөлүң;
5. Икки бөләкни төвәндики сүрәттикигә охшаш қилип бир-биригә улаң вә уни икки қетим пүкләң;
   Пүкләнгән сизиқлар көрүнүп қалидиған сүрәтләрни пайдиланмаң;

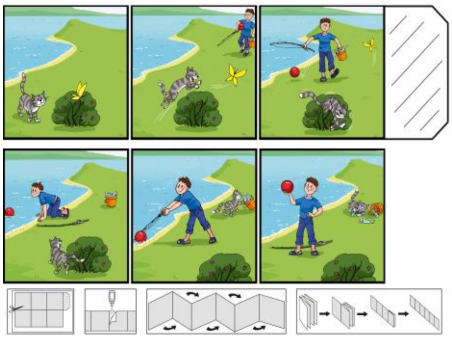

6. 6 пәйдин-пәй сүрәттин тәркип тапқан һәр бир бөләкни пәриқләндүрүлгән айрим конвертларға селиң. Қайси конвертларда охшаш 3 вақиә барлиғини көрситип қоюң.

Тестлаш жәрияни

- Тест протоколи билән тәпсилий тонушуп чиқиң;
- Тестлашни йезивелиш үчүн алдин-ала диктофонни тәйярлап қоюң. Тәйярлиқ қисмидин башлап йезиң;
- Тәйярлиқ қисмида соаллар қойғанда, тестлаш жүргүзиливатқан муһитниң ижтимаий, мәдәний алаһидиликлирини нәзәрдә тутуң. Бу қисимниң мәхсити - бала билән мунасивәт бағлаш һәм қоюливатқан солларниң мәзмунини чүшинидиғанлиғини ениқлаш;
- Эксперимент жәриянида «Бир вақитта қараш» эффектини һасил қилиш үчүн конвертларни бала билән биллә ечиң;
- Тестлаш тест протоколи бойичә жүргүзүлүши керәк;
- Тәвсийә қилинған «ишариләрни» пайдилиниң («ишарә» параграфиға қараң).
- Сынақ хаттамаларымен мұқият танысқаныңызды тексериңиз;
- Тестлаш тоғрисида қошумчә әхбарат: Тестлаш жәриянида балиға уддул олтириң. Бала 6 сүрәттин тәркип тапқан бөләкни қолиға алғандин кейин, уларни ечип диққәт билән қарап чиқишини өтүнүң. Балиға: «Барлиқ сүрәтләргә қарап чиқ, бирақ уларни маңа көрсәтмә.Уларни пәқәт саңила көрүшкә болиду», дәп йол-йоруқ бериң. Бала сүрәтләрни толуқ туталмиса яки конвертни ачалмиса, ярдәм бериң.
- Бала сүрәтләргә толуқ қарап чиқип, ейтип беришкә тәйяр болғанда, сүрәтләрни қайтидин пүкләшкә ярдәм бериң. Балиға һекайини сүрәтләрниң дәсләпки иккисидин башлашқа болидиғанлиғи тоғрисида ейтиң. Бала 1- вә 2-сүрәтләргә бағлиқ һекайисини тамамлиғандин кейин, кейиники икки сүрәтни ечишқа ярдәмлишиң. 1-4-сүрәтләр тоғрисида һекайисини ахирлаштурғандин кейин 5-6-сүрәтләрни ечишқа ярдәмлишиң.
- Барлиқ сүрәтләр бойичә һекайисини аяқлаштуруп болғандин кейин, «Саңа мошу һекайә бойичә бирнәччә соал қойимән»,- дәң.
- Тапшурма аяқлашқандин кейин, һекайини транскрипциялән, әхбаратни тәһлил қилип протоколға киргүзүң.
- Балиларниң жаваплири протоколда көрситилгән жаваплардин пәриқлиниши мүмки екәнлигини унтимаң. Бала протоколда көрситилгән қурулумдин башқичә қурулумниң (мәхсәт, интилиш, нәтижә, ички кәчүрмилирини ипадиләш) һәр қандақ компонентини көрсәтсә бал алиду. Илавидә мүмкин болған жавапларниң тизими берилгән.

Мәслиһәтләр

1. Балиға һекайини ейтип беришини сораң. Униңға һекайини башлашқа ярдәм бәрмәң яки өзиңиз башлап бәрмәң.
2. Бала һекайини башлашқа қиналса, 10 секунд күтүп, андин мәслиһәт бериң. Бшалаш алдида балиға «Қени башла», «Яхши» десиңиз болиду. Мәслиһәт бәргәндә, тестлаш процедуриси қаидилирини сақш\лаш керәклигини унтимаң. Әгәр 10секунд ичидә башлалмиса «Һекайидә қандақ вақиәләр йү бериду?», дәп соал қоюң. Бала һекайә оттурисида тоқтап қалса, «Йәнә немә ейталайсән?», «Давамлаштур», дәп балиға түрткә бәрсиңиз болиду.
3. Балиниң персонажларни қандақ атиши муһим әмәс. Шуңлашқа бала сөзләватқан чағда, уни бөлүшкә болмайду. Әгәр у аташта қийналса, «Бу персонажни өзәһ халиған исим билән атавәр», «Башқичә қандақ атиған болар едиң?», дегәнгә охшаш мәслиһәт бәрсиңиз болиду.
4. Төвәндикидәк соалларнии қоштин еһтият болуң:
   а) «Бу йәрдә у немә қиливатиду?», «Ким жүгрәп жүриду?»
   b) «Бу ким/немә?», «Сүрәттә кимни/неимни көрүватисән?»
   (Балиниң баянлишиға кашила болмаслиқ, аяқлашмиған жүмлиләрни қоллинишиға йол қоймаслиқ вә дейктикилиқ ишариләрдин жирақ болуш үчүн).

5. Әгәр бала өз тәжрибисигә асаслинип, һекайә ейтса (м., «Мән мундақ қушни бүгүн әтигән көрдүм». «Мән апам билән супермаркетқа дәристин кейин баримән»), уни бөлмәң. Пәқәт ейтип болғандин кейинла, сүрәтләргә қайтип келишкә дәвәт қилиң. (Тәһлилдә өз тәжрибиси бойичә һекайиси һесапқа елинмайду)
6. Балини һәр жүп сүрәт бойичә һекайисини аяқлаштурғанда, «Ярайсән», «Яхши» дәп рәғбәтләндүрүп қойсиңиз болиду. Әгәр буни бала үчүн орунсиз көрсиңиз, һажити йоқ.

Ейтип беришниң нәтижилирини қандақ селиштурушқа болиду (болмайду)

- Икки тилда сөзләйдиған балини икки тилда тестлиған чағда, «Мөшүк» вә/яки «Ишт» һекайисини бир тилда, «Қуш балилири» вә/яки «Оғлақлар» һекайисини башқа тилда қоллинишқа болмайду.
- Шундақла биринчи синақ вақтида «Мөшүк» вә/яки «Ишт» һекайилирини пайдилинип, кейинки синақта «Қуш балилири» вә/яки «Оғлақлар» һекайилирини пайдиланмаң.
- Немишкә? Сәвәви КНТ һекайилирини бир-бири билән селиштурушқа болмайду. Кейинки нәтижиләр көрсәткинидәк, мошу төрт вақиәни бир-биридин пәриқләндүридиған бәзи алаһидиликләр бар. Улар асасән чүшиниш соаллириға мунасивәтлик. «Қуш балилири» вә «Оғлақлар» һекайилири тәхминән параллель; «Мөшүк» вә «Ишт» һекайилириму өзара параллель. Булар «Қуш балилири» вә «Оғлақлар» һекайилиридин бәзи параметрлири бойичә пәриқлиниду. Мәсилән, сюжет линияси, персонажлар сани жәһәттин. Шуңлашқа уларни уттур селиштурушқа болмайду.
- КНТ (MAIN) ярдимидә балиларни тестлиғанда вақиәниң элицитивлиқ тәсирини йоқитиш яки азайтиш үчүн вақиәләрниң охшаш рандомлуқ тәртивини қолланғанлиғиңизға көз йәткүзүң.

<u>*Илмий-тәтқиқат мәхсәтлири үчүн экспериментни өткүзүштә вақиәләрниң тәртиви*</u>

Сүрәтләрни бериш тәртиви мундақ болуши керәк: Мөшүк/Ишт-қайта ейтип бериш вә «Қуш балилири»/Оғлақлар-һекайә. Төвәндә берилгән вақиәләр тәртивни пайдилиниң. Әгәр бирла тил тәкшүрүлүватса, №1,2,5,6 яки №3,4,7,8 тәртивиниң бирини пайдилиниң.

Балиниң №	Тил	Қайта ейтип бериш	Ейтип бериш	Тил	Қайта ейтип бериш	Ейтип бериш
1	L1	Мөшүк	Қуш балилири	L2	Ишт	Оғлақлар
2	L1	Мөшүк	Оғлақлар	L2	Ишт	Қуш балилири
3	L2	Мөшүк	Оғлақлар	L1	Ишт	Қуш балилири
4	L2	Мөшүк	Қуш балилири	L1	Ишт	Оғлақлар
5	L1	Ит	Қуш балилири	L2	Мөшүк	Оғлақлар
6	L1	Ит	Оғлақлар	L2	Мөшүк	Қуш балилири
7	L2	Ит	Оғлақлар	L1	Мөшүк	Қуш балилири
8	L2	Ит	Қуш балилири	L1	Мөшүк	Оғлақлар

L1 – өйдә сөзлишидиған биринчи тил, L2 – мәктәптә, балилар бағчисидә сөзлишидиған иккинчи тил.

«Мөшүк» һекайиси үчүн протокол

Ейтип бериш / Қайта ейтип бериш / Һекайиниң үлгиси

Балиниң ети: ______________________________

Туғулған күни: ______________________________

Тестлафш күни: ______________________________

Тестлаш күнидики йеши: ______________________________

Жинси: ______________________________

Экспериментаторниң исми: ______________________________

Иккинчи тил билән бағлинишниң

узақлиғи (ай билән): ______________________________

Мәктәпкичә билим бериш

орниға қобул қилинған күни: ______________________________

Мәктәпкичә билим бериш

Орниниң нами: ______________________________

Барлиқ материалдарни алдин-ала тәйярлаң: диктофон вә сүрәтләр бар конвертлар. Уларниң тестлаш алдида үстәлдә барлиғиға көз йәткүзүң. Экспериментниң тәйярлиқ қисмидин башлап диктафонға йезиң.

Тәйярлиқ қисми
Бала билән сәмимий мунасивәт орнитиш үчүн униң билән байланыс орнату мақсатында онымен әртүрли тақырыптарда әңгімелесиңіз: мысалы, *Сенің ең жақын досың ким? Сен теледидардан не көруди ұнатасың? Саған әңгіме айту ұнай ма? Әртүрли әңгімелерди тыңдағанды ұнатасың ба?*

Йол-йоруқлар

Ейтип бериш жәрияниға беғишланған йол-йоруқ

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип беришиңни халаймән»,-дәң.* Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Уларни маңа көрсәтмә. Өзәңла көр. Сүрәтләр тоғрисида ейтип беришкә сән тәйярму? дәң.

Сүрәтләрни балиға алдиға қоюң. Дәсләптә балиға пәқәт 1- вә 2-сүрәтләрла көринидиған болсун. Балиға: «Әнди мән сениң маңа мошу икки сүрәткә қарап һекайә ейтип беришиңни халаймән»,-дәң. Әгәр бала башлаштин қийналса, ярдәм бериң: «Маңа һекайә түзүп ейтип бәргин»,-дәң.

Бала дәсләпки икки сүрәттики вақиәни тамамлиған чағда, кейинки икки сүрәтни ечиң (1дин 4кичә сүрәтләр толуқ көрүнүп турсун). Бала 1-4-сүрәтләр бойичә һекайисини аяқлаштурғандин кейин, кейинки 5-6-сүрәтләрни ечиң (балиға 6 сүрәт толуқ көрүнүп турсун). Есиңиздә болсун: сүрәтләр пәқәт балиға көрүнүп туруши керәк. Бала һекайиси оттурисида тохтап қалғудәк болса, «Йәнә немә ейталайсән?», «Давамлаштур», «Техиму көпирәк ейтип берәләмсән?», «Яхшилап қарап көр,

сүрәтләрдә йәнә немә бар?», -дәп сораң. Әгәр бала һекайисини тамамән тохтатса, «Һекайини ейтип болдуңму?», -дәп сораң. Бала тамамлиса, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

Қайта ейтип бериш бойичә йол-йоруқлар

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип беришиңни халаймән»,-дәң.* Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Сән тәйярму? Мән саңа һазир қизиқ бир вақиә сөзләп беримән, кейин сән маңа уни қайтилап ейтип беришиң керәк.

1-вә 2-сүрәтләрни балиға көрситип: «Һекайә мошу йәрдин башлиниду, дәң» 1-сүрәтни көрситиң. Бир күни әтигәнлиги көңүллүк бир мөшүк шахқа қонуп турған кепинәкни көрди.Мөшүк кепинәкни тутуш үчүн сәкриди.Бу вақиәни белиқ олап келиватқан бир бала көрди. Униң қолида белиққа толған челәк, поңзәк вә қармақ бар еди.

3- вә 4- сүрәтләрни ечиң.(1-4 сүрәтләр балиға көрүнүп турсун). Бала*: «Мөшүк, сән немини олап жүрисән?» – дәп вақириди. Шу чағда кепинәк учуп кәтти, мөшүк болса чатқалға жиқилип чүшти. Бала һәйран қелип, қолидики поңзигини чүшүрүп алди. Поңзәк домулап берип суға чүшүп кәтти. Бала поңзәкни судин елишқа тириште. Шу чағда мөшүк балиниң челигининг ичидики белиқларни көрүп: «Һмм, белиқларни тутуп алғум кәлади»-дәп ойлиди.*

5- вә 6- сүрәтләрни ечиң.(1-6 сүрәтләр толуқ балиға көрүнүп турсун). *Бала: қармақ билән поңзәкни судин чиқиришқа башлиған чағда, мөшүк назарәтсиз қалған челәктин белиқларни чиқиришқа башлиди. Бала поңзәкни судин чиқирип алғиниға қаттиқ хошал болди, мөшүк челәктики белиқларни йәп хошал болди.*

Вақиәниң ахири.

Сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң. Дәсләптә балиға пәқәт 1- вә 2-сүрәтләрла көринидиған болсун. Балиға: «Әнди мән сениң маңа мошу икки сүрәткә қарап һекайә ейтип беришиңни халаймән»,-дәң. Мошу икки сүрәткә қарап, оюңға кәлгән яхши бир вақиәни сөзләп бәр,-дәң. Әгәр бала башлаштин қийналса, ярдәм бериң: «Қени һекайә түзүп көр»,-дәп ярдәмлишиң.

Бала дәсләпки икки сүрәттики вақиәни тамамлиған чағда, кейинки икки сүрәтни ечиң (Барлиқ 4 сүрәт көрүнүп турсун). Бала 1-4-сүрәтләр бойичә һекайисини аяқлаштурғандин кейин, кейинки 5-6-сүрәтләрни ечиң (балиға 1-6 сүрәтләр толуқ көрүнүп турсун). Есиңиздә болсун: сүрәтләр пәқәт балиға көрүнүп туруши керәк. Бала һекайиси оттурисида тохтап қалғудәк болса, «Йәнә немә ейталайсән?», «Давамлаштур», «Техиму көпирәк ейтип берәләмсән?», «Яхшилап қарап көр, сүрәтләрдә йәнә немә бар?», -дәп сораң. Әгәр бала һекайисини тамамән тохтатса, «Һекайини ейтип болдуңму?», -дәп сораң. Бала тамамлиса, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

Үлгүлүк һекайиниң йол-йоруғи

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип беришиңни халаймән»,-дәң.* Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Сән

тәйярму? Мән саңа һазир қизиқ бир вақиә сөзләп беримән, кейин бирнәччә соал қойимән», десиңиз болиду.

1-вә 2-сүрәтләрни балиға көрситип: «Һекайә мошу йәрдин башлиниду, дәң» 1-сүрәтни көрситиң. Бир күни әтигәнлиги көңүллүк бир мөшүк шахқа қонуп турған кепинәкни көрди.Мөшүк кепинәкни тутуш үчүн сәкриди.Бу вақиәни белиқ олап келиватқан бир бала көрди. Униң қолида белиққа толған челәк, поңзәк вә қармақ бар еди.

3- вә 4- сүрәтләрни ечиң.(1-4 сүрәтләр балиға көрүнүп турсун). *Бала: «Мөшүк, сән немини олап жүрисән?» – дәп вақириди. Шу чағда кепинәк учуп кәтти, мөшүк болса чатқалға жиқилип чүшти. Бала һәйран қелип, қолидики поңзигини чүшүрүп алди. Поңзәк домулап берип суға чүшүп кәтти. Бала поңзәкни судин елишқа тиришти. Шу чағда мөшүк балиниң челигининг ичидики белиқларни көрүп: «Һмм, белиқларни тутуп алғум кәлади»-дәп ойлиди.*

5- вә 6- сүрәтләрни ечиң.(1-6 сүрәтләр толуқ балиға көрүнүп турсун). *Бала қармақ билән поңзәкни судин чиқиришқа башлиған чағда, мөшүк назарәтсиз қалған челәктин белиқларни чиқиришқа башлиди. Бала поңзәкни судин чиқирип алғиниға қаттиқ хошал болди, мөшүк челәктики белиқларни йәп хошал болди.*

Вақиәниң ахири.

Бала тамамлиғандин кейин, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

«Мөшүк» мәһсулатиға беғишланған протокол

I бөлүм: мәһсулат

А. Һекайиниң қурулуми; В. Қурулумниң мурәккәплиги;

С. Психикилиқ кәйпиятиниң тәсвири (ПКТ)

А. Һекайиниң қурулуми (санлиқ көрсәткүч)

		Мүмкин болған жаваплар[1]	**баллар**
А1.	Киришмә	Вақит вә орунни ениқлаш. М., күнләрниң биридә/қачанду бир вақитта/...жаңгалда/көл бойида/дәрия бойида	0 1 2[2]
1-эпизод: Мөшүк (эпизод қәһриманлири: мөшүк билән кепинәк)			
А2.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	**Мөшүк** оюнхумар/һәр нәрсигә қизиқидиған болған **Мөшүк** кепинәкни көрүп қалди	0 1
А3.	Мәхсәт	**Мөшүк** кепинәкни тутқуси кәлди/қоғлимақчи болди/кепинәк билән ойниғуси кәлди	0 1
А4.	Интилиш	**Мөшүк** алдиға/кепинәккә қарап сәкриди **Мөшүк** +пеил (тутмақ, қоғлимақ, алмақ)+қа интилди	0 1
А5.	Нәтижә	**Мөшүк** шахқа жиңилип чүшти/кепинәкни туталмиди/үлгирәлмиди **Кепинәк** учуп кәтти/учуп үлгәрди/	0 1
А6.	ПКТ реакция ретидә	**Мөшүк** хапа болди/ғәзәпләнди/тени ағриди **Кепинәк** бәхитлик еди/хошал болди/өзигә рази болди	0 1
2-эпизод: Бала (эпизод қәһримани: бала)			
А7.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	Балиниң кәйпияти яхши әмәс еди/бала поңзигидин әнсириди/поңзигини суда көрди/хапа болди	0 1
А8.	Мәхсәт	**Бала** өз поңзигини алмақчи болди/ елишни халиди	0 1
А9.	Интилиш	**Бала** поңзигини судин елишқа тиришти/интилди	0 1
А10.	Нәтижә	**Бала** поңзигини судин чиқирип алди/қайтидин бехәтәр йәргә барди	0 1
А11.	ПКТ реакция ретидә	**Бала** рази/бәхитлик болди/хошал болди	0 1
3-эпизод: Мөшүк (эпизод қәһримани: мөшүк)			
А12.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	**Мөшүк** белиқни байқиди/көрди/униң қосиғи ач еди/униңға қизиқ болди	0 1
А13.	Мәхсәт	**Мөшүк** белиқни олиди/елишни халиди/путини созди	0 1
А14.	Интилиш	**Мөшүк** белиқни алди/оғрилиди/белиққа путини созди	0 1

[1] Гуман болған әһвалда яки балиниң жаваби мошу вараққа йезилмиған әһвалда, йол-йоруққа қараң.

[2] Хата яки жавапсиз қалған әһвалда,нөл балл, бир дурус жавап үчүн 1 балл, вақит вә орунға ишарә үчүн 2 балл.

A15.	Нәтижә	**Мөшүк** белиқни йәп қойди/тутуп алди	0 1
A16.	ПКТ реакция ретидә	**Мөшүк** хошал болди/рази болди/қосиғи тойди	0 1
A17.		**Барлиқ баллар сани 17**	

B. Қурулумниң мурәккәплиги

Секвенцияләр сани *Әрекет + нәтиже*	Мәхсәтләр сани (Интилишсиз вә нәтижисиз)	Секвенцияләр сани *мәхсәт + интилиш яки мәхстә + нәтижә*	Секвенцияләр сани *мәхсәт + интилиш + нәтижә*
B1.	B2.	B3.	B4.

C. Психикилиқ кәйпиятниң тәсвири (ПКТ)

C1.	ПКТ-ниң умумий сани (сөзни пайдилиниш). ПКТ тәркивигә монулар кириду: **Қобул қилишни ениқлаш,** м., көрмәк, аңлимақ, сәзмәк, пуримақ; **Физиологиялик әһвалларни ениқлаш,** м., ач болмақ, уссимақ, яриланмақ мысалы; Пеиллар**:** яшимақ, оханмақ, ухлимақ; **Эмоцияләрниң ениқлимиси,** м., *қайғулуқ, бәхитлик, аччиқланған, әнсиригән, хапа;* **Психикилиқ (ментальлиқ) пеиллар,** м.*, халимақ, ойлимақ, билмәк, унтимақ, қара бәрмәк, ишәнмәк, һәйран қалмақ, планлимақ;* ***Нутуқ пеиллири*****,** м., ейтмақ, атимақ, вақиримақ, әскәртмәк, соримақ.

II бөлүм: Перцепция

		Дурус жавапларниң вариантлири	Хата жавапларниң вариантлири	баллар
0	Саңа һекайә яқтиму?	**Түрткә болуш үчүн соал, балл қоюлмайду**		
D1.	Мөшүк немишкә сәкриди? (G1) (бала №1-2 сурәтләргә қарайды)	Кепинәкни тутуш үчүн	ойниғуси/жүгригүси кәлди	0 1
D2.	Мөшүк өзини қандақ сәзди? (бала 3-сүрәткә қарайду)	Яхши/көңүллүк/қизиқ	Начар/жүгрәйду	0 1
D3.	(Бала D2-гә жавап бәргәндила D3 соалиңизни қоюң, әгәр бала D2-дә жауап берсе, D3-графасиға бир балл қоюп, D4 соалиға өтүң). Сән қандақ ойлайсән неишкә мөшүк ғәзәпләнди/ач болди/яриланған?[3]	Сәвәви кепинәкниң арқисидин қоғлиди/кепинәк учуп кәтти	Сәвәви шахларға сәкриди/яки башқа хата жавап	0 1
D4.	Немишкә бала қармақни суға ташлиди? (G2) (бала № 5-сүрәткә қарайду)	Өзиниң поңзигини судин чиқарғуси кәлди.	Суда ойниғуси кәлди.	0 1
D5.	Бала өзни қандақ сәзди? (бала № 6-сүрәткә қарайду)	яхши/хошал	Начар/хапа/	0 1
D6.	(Бу D6 соалини бала D5 соалиға изаһсиз жавап бәрәгндә қоюң. Әгәр бала D5-тә изаһ бәрсә, униңға D6 графасиға балл қоюп, D7 сориғиға өтүң) Сән немишкә бала өзини яхши/хошал	Сәвәви у поңзәкни судин чиқирип алди	Сәвәви у күлүп туриду/яки башқиму бир орунсиз, хата жавап	0 1

[3] D3 солалини қойғанда, баланинг D2 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

	сәзди, дәп ойлайсән?[4]			
D7.	Немишкә мөшүк белиқни алди? (G3) (бала № 5-сүрәткә қарап туриду)	Белиқни йегүси кәлди	Челәк билән ойниғуси кәлди	0 1
D8.	Бала мөшүкни көрүп қалди, дәйли. Шу чағда у өзини қанадақ сезинәтти? (бала №6-сүрәткә қарап туриду)	начар/у ғәзәпләни/рәнжиди	Яхши/хошал/бәхитлик	0 1
D9.	(Бу D9 соалини бала D8 соалиға изаһсиз жавап бәргәндила, қоюң. Әгәр бал D8-дә изаһ бәрәгн болса, униңға D9 графасиға бир балл қоюп, D10 соалиға өтүң). Сениң ойуңчә немикә бала өзини начар/ғәзәплик сәзди?[5]	Сәвәви мөшүк белиқни йеди/алди	Сәвәви у һарди/сәвәви қармақ йәрдә ятатти	0 1
D10.	Бала билән мөшүк дост болаламду? Немишкә?	Яқ (бала кам дегәндә бир сәвәпни ейтиш керәк. М., мөшүк белиқни йәп қойди) яки бала соалға мәзмун бойичә жавап бериши керәк.	Һә-ә/мән билмәймән/соалға мәзмунға мунасивәтсиз жавап	0 1
D11.	**Барлиқ баллар сани 10**			

[4] D6 солалини қойғанда, баланинг D5 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

[5] D9 солалини қойғанда, баланинг D8 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

«Ишт» һекайиси үчүн протокол

Ейтип бериш / Қайта ейтип бериш / Һекайиниң үлгиси

Балиниң ети: ______________________________

Туғулған күни: ______________________________

Тестлафш күни: ______________________________

Тестлаш күнидики йеши: ______________________________

Жинси: ______________________________

Экспериментаторниң исми: ______________________________

Иккинчи тил билән бағлинишниң

узақлиғи (ай билән): ______________________________

Мәктәпкичә билим бериш

орниға қобул қилинған күни: ______________________________

Мәктәпкичә билим бериш

Орниниң нами: ______________________________

Барлиқ материалдарни алдин-ала тәйярлаң: диктофон вә сүрәтләр бар конвертлар. Уларниң тестлаш алдида үстәлдә барлиғиға көз йәткүзүң. Экспериментниң тәйярлиқ қисмидин башлап диктафонға йезиң.

Тәйярлиқ қисми

Бала билән сәмимий мунасивәт орнитиш үчүн униң билән байланыс орнату мақсатында онымен әртүрли тақырыптарда әңгімелесиңіз: мысалы, *Сениң ең жақын досың ким? Сен теледидардан не көруди ұнатасың? Саған әңгіме айту ұнай ма? Әртүрли әңгімелерди тыңдағанды ұнатасың ба?*

Йол-йоруқлар

Ейтип бериш жәрияниға беғишланған йол-йоруқ

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип беришиңни халаймән»,-дәң.* Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Уларни маңа көрсәтмә. Өзәңла көр. Сүрәтләр тоғрисида ейтип беришкә сән тәйярму? дәң.

Сүрәтләрни балиға алдиға қоюң. Дәсләптә балиға пәқәт 1- вә 2-сүрәтләрла көринидиған болсун. Балиға: «Әнди мән сениң маңа мошу икки сүрәткә қарап һекайә ейтип беришиңни халаймән»,-дәң. Әгәр бала башлаштин қийналса, ярдәм бериң: «Маңа һекайә түзүп ейтип бәргин»,-дәң.

Бала дәсләпки икки сүрәттики вақиәни тамамлиған чағда, кейинки икки сүрәтни ечиң (1дин 4кичә сүрәтләр толуқ көрүнүп турсун). Бала 1-4-сүрәтләр бойичә һекайисини аяқлаштурғандин кейин, кейинки 5-6-сүрәтләрни ечиң (балиға 6 сүрәт толуқ көрүнүп турсун). Есиңиздә болсун: сүрәтләр пәқәт балиға көрүнүп туруши керәк. Бала һекайиси оттурисида тохтап қалғудәк болса, «Йәнә немә ейталайсән?», «Давамлаштур», «Техиму көпирәк ейтип берәләмсән?», «Яхшилап қарап көр,

сүрәтләрдә йәнә немә бар?», -дәп сораң. Әгәр бала һекайисини тамамән тохтатса, «Һекайини ейтип болдуңму?», -дәп сораң. Бала тамамлиса, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

Қайта ейтип бериш бойичә йол-йоруқлар

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип беришиңни халаймән»,-дәң.* Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Сән тәйярму? Мән саңа һазир қизиқ бир вақиә сөзләп беримән, кейин сән маңа уни қайтилап ейтип беришиң керәк.

1- вә 2-сүрәтләрни ечип, балиға: «Мошу йәрдин һекайә башлиниду», дәп 1-сүрәтни көрстиң. *Күнләрниң биридә, әтигәнлиги оюнхумар бир ишт дәрәқниң астида олтарған бир чашқанни көрди. Ишт чашқанға йетиш үчүн тез сәкриди. Бу вақиәни дукандин көңүллүк қайтип келиватқан бала көрүп қалди. Униң қолида колбаса бар пакет вә шар бар еди.*

3- вә 4- сүрәтләрни ечиң.(1-4 сүрәтләр балиға көрүнүп турсун). *Бала: «Ишт, сән немини олап жүрисән?» - дәп вақириди. Шу чағда чашқан қечип кетип, ишт дәрәққә урулди. Бала шунчилик таң қалдики, шарниң қолидин чиқип кәткинини билмәй қалди. Шар учуп дәрәққә илинип қалди. Бала өзиниң шарини дәрәқтин алғуси кәлди. Шу чағда ишт балиниң пакетинининг ичидики колбасани көргән ишт: «Һмм, колбасаларни тутуп алғум кәлади»-дәп ойлиди.*

5- вә 6- сүрәтләрни ечиң.(1-6 сүрәтләр толуқ балиға көрүнүп турсун). *Бала шарни елиш үчүн дәрәққә ямишип чиқти. Дәл шу чағда ишт пакетниң назарәтсиз қалғинини пайдилинип, ичидин колбасаларни чиқиришқа башлиди. Бала шарни дәрәқтин чүшүрүп алғиниға қаттиқ хошал болди, иштниң пакеттики колбасани йәп хошал болди .*

Вақиәниң ахири.

Сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң. Дәсләптә балиға пәқәт 1- вә 2-сүрәтләрла көринидиған болсун. Балиға: «Әнди мән сениң маңа мошу икки сүрәткә қарап һекайә ейтип беришиңни халаймән»,-дәң. Мошу икки сүрәткә қарап, оюңға кәлгән яхши бир вақиәни сөзләп бәр,-дәң. Әгәр бала башлаштин қийналса, ярдәм бериң: «Қени һекайә түзүп көр»,-дәп ярдәмлишиң.

Бала дәсләпки икки сүрәттики вақиәни тамамлиған чағда, кейинки икки сүрәтни ечиң (Барлиқ 4 сүрәт көрүнүп турсун). Бала 1-4-сүрәтләр бойичә һекайисини аяқлаштурғандин кейин, кейинки 5-6-сүрәтләрни ечиң (балиға 1-6 сүрәтләр толуқ көрүнүп турсун). Есиңиздә болсун: сүрәтләр пәқәт балиға көрүнүп туруши керәк. Бала һекайиси оттурисида тохтап қалғудәк болса, «Йәнә немә ейталайсән?», «Давамлаштур», «Техиму көпирәк ейтип берәләмсән?», «Яхшилап қарап көр, сүрәтләрдә йәнә немә бар?», -дәп сораң. Әгәр бала һекайисини тамамән тохтатса, «Һекайини ейтип болдуңму?», -дәп сораң. Бала тамамлиса, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

Үлгүлүк һекайиниң йол-йоруғи

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип беришиңни халаймән»,-дәң.* Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Сән

тәйярму? Мән саңа һазир қизиқ бир вақиә сөзләп беримән, кейин бирнәччә соал қойимән», десиңиз болиду.

1-вә 2-сүрәтләрни балиға көрситип: «Һекайә мошу йәрдин башлиниду, дәң» 1-сүрәтни көрситиң. Сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң. Дәсләптә балиға пәқәт 1- вә 2-сүрәтләрла көринидиған болсун. Балиға: «Әнди мән сениң маңа мошу икки сүрәткә қарап һекайә ейтип беришиңни халаймән»,-дәң. Мошу икки сүрәткә қарап, оюңға кәлгән яхши бир вақиәни сөзләп бәр,-дәң. Әгәр бала башлаштин қийналса, ярдәм бериң: «Қени һекайә түзүп көр»,-дәп ярдәмлишиң.

Бала дәсләпки икки сүрәттики вақиәни тамамлиған чағда, кейинки икки сүрәтни ечиң (Барлиқ 4 сүрәт көрүнүп турсун). Бала 1-4-сүрәтләр бойичә һекайисини аяқлаштурғандин кейин, кейинки 5-6-сүрәтләрни ечиң (балиға 1-6 сүрәтләр толуқ көрүнүп турсун). Есиңиздә болсун: сүрәтләр пәқәт балиға көрүнүп туруши керәк. Бала һекайиси оттурисида тохтап қалғудәк болса, «Йәнә немә ейталайсән?», «Давамлаштур», «Техиму көпирәк ейтип берәләмсән?», «Яхшилап қарап көр, сүрәтләрдә йәнә немә бар?», -дәп сораң. Әгәр бала һекайисини тамамән тохтатса, «Һекайини ейтип болдуңму?», -дәп сораң. Бала тамамлиса, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

Вақиәниң ахири.

Бала тамамлиғандин кейин, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

«Ишт» мәһсулатиға беғишланған протокол

I бөлүм: Мәһсулат

А. Һекайиниң қурулуми; В. Қурулумниң мурәккәплиги;

С. Психикилиқ кәйпиятиниң тәсвири (ПКТ)

А. Һекайиниң қурулуми (санлиқ көрсәткүч)

		Мүмкин болған жаваплар[6]	**Баллар**
А1.	*Киришмә*	Вақит вә орунни ениқлаш. М., күнләрниң биридә/қачанду бир вақитта/...жаңгалда/көл бойида/дәрия бойида	0 1 2[7]
1-эпизод: Ишт (эпизод қәһриманлири: мөшүк билән кепинәк)			
А2.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	**Ишт** оюнхумар/һәр нәрсигә қизиқидиған болған **Ишт** чашқанни көрүп қалди	0 1
А3.	Мәхсәт	**Ишт** чашқанни тутқуси кәлди/қоғлимақчи болди/кепинәк билән ойниғуси кәлди	0 1
А4.	Интилиш	**Ишт** алдиға/жуқуриға қарап сәкриди	0 1
А5.	Нәтижә	**Ишт** дәрәққә урулди/чашқанни туталмиди **Чашқан қечип қутулди**/дәрәқниң кәйнигә мөкти	0 1
А6.	ПКТ реакция ретидә	**Ишт** хапа болди/ғәзәпләнди/тени ағриди **Тышқан** бәхитлик еди/хошал болди/өзигә рази болди	0 1
2-эпизод: Бала (эпизод кейипкери: бала)			
А7.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	**Балиниң** кәйпияти болмиди/көңли толмиди/шаринидин әнсириди/шаринидәрәқтә көрди	0 1
А8.	Мәхсәт	**Бала** өз шарини алмақчи болди/ елишни халиди	0 1
А9.	Интилиш	**Бала** шарини елишқа тиришти/дәрәққә сәкриди	0 1
А10.	Нәтижә	**Бала** шарини дәрәқтин алди/шар қайтидини бехәтәр жайда еди	0 1
А11.	ПКТ реакция ретидә	**Бала** рази/бәхитлик болди/хошал болди, сәвәви у өз шарини дәрәқтин алған еди.	0 1
3-эпизод: Ишт (эпизод қәһримани: ишт)			
А12.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	**Ишт** колбасаларни байқиди/көрди/униң қосиғи ач еди/униңға қизиқ болди	0 1
А13.	Мәхсәт	**Ишт** колбасаларни елишни/йейишнихалиди/оғурлашқа бәл бағлиди	0 1
А14.	Интилиш	**Ишт** колбасаларни алмақчи болди/қолини созди	0 1
А15.	Нәтижә	**Ишт** колбасаларни алди/ йәп қойди	0 1

6 Гуман болған әһвалда яки балиниң жаваби мошу вараққа йезилмиған әһвалда, йол-йоруққа қараң.

7 Хата яки жавапсиз қалған әһвалда,нөл балл, бир дурус жавап үчүн 1 балл, вақит вә орунға ишарә үчүн 2 балл.

А16.	ПКТ реакция ретидә	**Ишт** хошал болди/қанаәтләнди/униң қосиғи тойди	0 1
А17.		**Барлиқ баллар сани 17**	

В. Қурулумниң мурәккәплиги

Секвенцияләр сани *Әрекет + нәтиже*	Мәхсәтләр сани (Интилишсиз вә нәтижисиз)	Секвенцияләр сани *мәхсәт + интилиш яки мәхстә + нәтижә*	Секвенцияләр сани *мәхсәт + интилиш + нәтижә*
В1.	В2.	В3.	В4.

С. Психикилиқ кәйпиятниң тәсвири (ПКТ)

С1.	ПКТ-ниң умумий сани (сөзни пайдилиниш). ПКТ тәркивигә монулар кириду: **Қобул қилишни ениқлаш,** м., көрмәк, аңлимақ, сәзмәк, пуримақ; **Физиологиялик әһвалларни ениқлаш,** м., ач болмақ, уссимақ, яриланмақ мысалы; Пеиллар: яшимақ, оханмақ, ухлимақ; **Эмоцияләрниң ениқлимиси,** м., *қайғулуқ, бәхитлик, аччиқланған, әнсиригән, хапа;* **Психикилиқ (ментальлиқ) пеиллар,** м., *халимақ, ойлимақ, билмәк, унтимақ, қара бәрмәк, ишәнмәк, һәйран қалмақ, планлимақ;* ***Нутуқ пеиллири***, м., ейтмақ, атимақ, вақиримақ, әскәртмәк, соримақ.

II бөлүм: Перцепция

		Дурус жавапларниң вариантлири	Хата жавапларниң вариантлири	баллар
0	Саңа һекайә яқтиму?	**Түрткә болуш үчүн соал, балл қоюлмайду**		
D1.	Ишт немишкә сәкриди? (G1) (бала №1-2 сурәтләргә қарайды)	Чашқанни байқап қелип, тутуш үчүн сәкриди	ойниғуси/жүгригүси кәлди	0 1
D2.	Ишт өзини қандақ сәзди? (бала 3-сүрәткә қарайду)	Яхши/көңүллүк/қизиқ	Начар/жүгрәйду	0 1
D3.	(Бала D2-гә жавап бәргәндила D3 соалиңизни қоюң, әгәр бала D2-дә жауап берсе, D3-графасиға бир балл қоюп, D4 соалиға өтүң). Сениң оюңчә ишт немишкә өзини яхши сәзди?[8]	...сәвәви чашқанни тутқуси кәлди	Жүгрәп жүриду	0 1
D4.	Немишкә бала дәрәққә чиқти? (бала № 5-сүрәткә қарайду)	Өзиниң шарини дәрәқтин алғуси кәлди	Дәрәққә өмүләп чиққуси кәлди	0 1
D5.	Бала өзини қандақ сәзди? (бала № 6- сүрәткә қарайду)	Яхши/хошал/бәхитлик	начар/ғәзәплик	0 1
D6.	(Бу D6 соалини бала D5 соалиға изаһсиз жавап бәрәгндә қоюң. Әгәр бала D5-тә изаһ бәрсә, униңға D6 графасиға балл қоюп, D7 сориғиға өтүң) Сән немишкә бала өзини яхши/бәхитлик сәзди дәп ойлайсән?[9]	...сәвәви у шарни қолида қайта тутуп турди	Сәвәви у бир орунда турди	0 1

8 D3 солалини қойғанда, баланинг D2 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

9 D6 солалини қойғанда, баланинг D5 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

D7.	Ишт немишкә колбасаларни пакеттин чиқарди?	колбасаларни йегүси кәлди	Пакет билән ойниғуси кәлди	0 1
D8.	Бала иштни көрүп қалди дәйли, (а) Бала өзини қандақ сәзди? (бала №6- сүрәткә қарайду)	начар/ғәзәплик	Яхши/хошал/бәхитлик	0 1
D9.	(Бу D9 соалини бала D8 соалиға изаһсиз жавап бәргәндила, қоюң. Әгәр бал D8-дә изаһ бәрәгн болса, униңға D9 графасиға бир балл қоюп, D10 соалиға өтүң). Сениң ойбңчә бала немишкә өзнини начарғәзәплик сәзди?[10]	...сәвәви ишт униң колбасалирини йәвалди/йәватиду	...сәвәви у һарди/сәвәви дукан жирақ	0 1
D10.	Бала билән ишт дост болаламду? Немишкә?	Яқ (бала кам дегәндә бир сәвәпни ейтиш керәк) яки бала соалға мәзмун бойичә жавап бериши керәк.	Һә-ә/мән билмәймән/соалға мәзмунға мунасивәтсиз жавап	0 1
D11.	**Барлиқ баллар сани 10**			

[10] D9 солалини қойғанда, баланинг D8 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

«Қуш балилири» һекайиси үчүн протокол

Ейтип бериш / Қайта ейтип бериш / Һекайиниң үлгиси

Балиниң ети: ______________________________

Туғулған күни: ______________________________

Тестлафш күни: ______________________________

Тестлаш күнидики йеши: ______________________________

Жинси: ______________________________

Экспериментаторниң исми: ______________________________

Иккинчи тил билән бағлинишниң

узақлиғи (ай билән): ______________________________

Мәктәпкичә билим бериш

орниға қобул қилинған күни: ______________________________

Мәктәпкичә билим бериш

Орниниң нами: ______________________________

Барлиқ материалдарни алдин-ала тәйярлаң: диктофон вә сүрәтләр бар конвертлар. Уларниң тестлаш алдида үстәлдә барлиғиға көз йәткүзүң. Экспериментниң тәйярлиқ қисмидин башлап диктафонға йезиң.

Тәйярлиқ қисми
Бала билән сәмимий мунасивәт орнитиш үчүн униң билән байланыс орнату мақсатында онымен әртүрли тақырыптарда әңгимелесиңиз: мысалы, *Сениң ең жақын досың ким? Сен теледидардан не көруди ұнатасың? Саған әңгиме айту ұнай ма? Әртүрли әңгимелерди тыңдағанды ұнатасың ба?*

Йол-йоруқлар

Ейтип бериш жәрияниға беғишланған йол-йоруқ

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип беришиңни халаймән»,-дәң.* Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Уларни маңа көрсәтмә. Өзәңла көр. Сүрәтләр тоғрисида ейтип беришкә сән тәйярму? дәң.

Сүрәтләрни балиға алдиға қоюң. Дәсләптә балиға пәқәт 1- вә 2-сүрәтләрла көринидиған болсун. Балиға: «Әнди мән сениң маңа мошу икки сүрәткә қарап һекайә ейтип беришиңни халаймән»,-дәң. Әгәр бала башлаштин қийналса, ярдәм бериң: «Маңа һекайә түзүп ейтип бәргин»,-дәң.

Бала дәсләпки икки сүрәттики вақиәни тамамлиған чағда, кейинки икки сүрәтни ечиң (1дин 4кичә сүрәтләр толуқ көрүнүп турсун). Бала 1-4-сүрәтләр бойичә һекайисини аяқлаштурғандин кейин, кейинки 5-6-сүрәтләрни ечиң (балиға 6 сүрәт толуқ көрүнүп турсун). Есиңиздә болсун: сүрәтләр пәқәт балиға көрүнүп туруши керәк. Бала һекайиси оттурисида тохтап қалғудәк болса, «Йәнә немә ейталайсән?», «Давамлаштур», «Техиму көпирәк ейтип берәләмсән?», «Яхшилап қарап көр,

сүрәтләрдә йәнә немә бар?», -дәп сораң. Әгәр бала һекайисини тамамән тохтатса, «Һекайини ейтип болдуңму?», -дәп сораң. Бала тамамлиса, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

Қайта ейтип бериш бойичә йол-йоруқлар

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип беришиңни халаймән»,-дәң.* Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Сән тәйярму? Мән саңа һазир қизиқ бир вақиә сөзләп беримән, кейин сән маңа уни қайтилап ейтип беришиң керәк.

1- вә 2-сүрәтләрни ечип, балиға: «Һекайә мошу йәрдин башлиниду», дәң. (1-сүрәтни көрситиң). *Бир күни әтигәнлиги қушниң балилири угисида оханди. Аниси уларниң ач екәнлигини байқиди вә тамақ тепип келиш үчүн угисидин учуп чиқти. Һейлигәр бир мөшүк буни байқап келип, қуш балилирини йегүси кәлди.*

3-вә 4-сүрәтләрни ечиң (1- 4 сүрәтләр толуқ көринидиған болсун). *Шу чағда қуш балилириға дәмлик тамақ әкәлди. Бирақ мөшүкни байқимиди. Мөшүк: «Һмм, бу немә дегән ләззәтлик нәрсиләр?», дәп миявлиди вә дәрәққә өмиләм чиқишқа башлиди. Қуш балилирини йегүси кәлди. Мөшүк дәрәққә чиқип, бир қуш балисини тутувалди. Амма мөшүкниң ойи әмәлгә ашмай қалди. Қуш балисиға ховуп пәйда болғанлиғини көргән ишт, уни қутулдурмақчи болди.*

5-вә 6-сүрәтләрни ечиң (1- 6 сүрәтләр толуқ көринидиған болсун). Ишт мөшүккә: *«Қуш балилирини қоювәт, болмиса өзәңгә яман болиду!»,-деди. Бирақ мөшүк өзиниң тамиғини қолдин чиқарғуси кәлмиди. Шу чағда, ишт мөшүкниң қуйруғидини чишләп төвәнгә тартти. Иштқа қаршилиқ көрситәлмигән мөшүк йәргә жиқилип чүшти. Ишт һавшуп уни қоғлавәтти. Қуш балилири мөшүктан қутулғиниға наһайити хошал болди.*

Бу вақиәниң ахири.

Сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң. Дәсләптә балиға пәқәт 1- вә 2-сүрәтләрла көринидиған болсун. Балиға: «Әнди мән сениң маңа мошу икки сүрәткә қарап һекайә ейтип беришиңни халаймән»,-дәң. Мошу икки сүрәткә қарап, оюңға кәлгән яхши бир вақиәни сөзләп бәр,-дәң. Әгәр бала башлаштин қийналса, ярдәм бериң: «Қени һекайә түзүп көр»,-дәп ярдәмлишиң.

Бала дәсләпки икки сүрәттики вақиәни тамамлиған чағда, кейинки икки сүрәтни ечиң (Барлиқ 4 сүрәт көрүнүп турсун). Бала 1-4-сүрәтләр бойичә һекайисини аяқлаштурғандин кейин, кейинки 5-6-сүрәтләрни ечиң (балиға 1-6 сүрәтләр толуқ көрүнүп турсун). Есиңиздә болсун: сүрәтләр пәқәт балиға көрүнүп туруши керәк. Бала һекайиси оттурисида тохтап қалғудәк болса, «Йәнә немә ейталайсән?», «Давамлаштур», «Техиму көпирәк ейтип берәләмсән?», «Яхшилап қарап көр, сүрәтләрдә йәнә немә бар?», -дәп сораң. Әгәр бала һекайисини тамамән тохтатса, «Һекайини ейтип болдуңму?», -дәп сораң. Бала тамамлиса, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

Үлгүлүк һекайиниң йол-йоруғи

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип беришиңни халаймән»,-дәң.* Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Сән

тәйярму? Мән саңа һазир қизиқ бир вақиә сөзләп беримән, кейин бирнәччә соал қойимән», десиңиз болиду.

1- вә 2-сүрәтләрни ечип, балиға: «Һекайә мошу йәрдин башлиниду», дәң. (1-сүрәтни көрситиң). Бир күни әтигәнлиги қушниң балилири угисида оханди. Аниси уларниң ач екәнлигини байқиди вә тамақ тепип келиш үчүн угисидин учуп чиқти. Һейлигәр бир мөшүк буни байқап қелип, қуш балилирини йегүси кәлди.

3-вә 4-сүрәтләрни ечиң (1- 4 сүрәтләр толуқ көринидиған болсун). *Шу чағда қуш балилириға дәмлик тамақ әкәлди. Бирақ мөшүкни байқимиди. Мөшүк: «Һмм, бу немә дегән ләззәтлик нәрсиләр?», дәп мияволиди вә дәрәққә өмиләм чиқишқа башлиди. Қуш балилирини йегүси кәлди. Мөшүк дәрәққә чиқип, бир қуш балисини тутувалди. Амма мөшүкниң ойи әмәлгә ашмай қалди. Қуш балисиға ховуп пәйда болғанлиғини көргән ишт, уни қутулдурмақчи болди.*

5-вә 6-сүрәтләрни ечиң (1- 6 сүрәтләр толуқ көринидиған болсун). *Ишт мөшүккә: «Қуш балилирини қоювәт, болмиса өзәңгә яман болиду!»,-деди. Бирақ мөшүк өзиниң тамиғини қолдин чиқарғуси кәлмиди. Шу чағда, ишт мөшүкниң қуйруғидини чишләп төвәнгә тартти. Иштқа қаршилиқ көрситәлмигән мөшүк йәргә жиқилип чүшти. Ишт һавшуп уни қоғлавәтти. Қуш балилири мөшүктан қутулғиниға наһайити хошал болди.*

Вақиәниң ахири.

Бала тамамлиғандин кейин, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

«Қуш балилири» мәһсулатиға беғишланған протокол

I бөлүм: Мәһсулат

А. Һекайиниң қурулуми; В. Қурулумниң мурәккәплиги;

С. Психикилиқ кәйпиятиниң тәсвири (ПКТ)

А. Һекайиниң қурулуми (санлиқ көрсәткүч)

		Мүмкин болған жаваплар[11]	**Баллар**
А1.	Киришмә	Вақит вә орунни ениқлаш. М., күнләрниң биридә/қачанду бир вақитта/...жаңғалда/көл бойида/дәрия бойида	0 1 2[12]
1-эпизод: Ана қуш (эпизод қәһриманлири: ана қуш билән балилири)			
А2.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	**Аниси** балилириниң қосиғиниң ачқинини көриду. **Қуш балилириниң** қосақлири ачти/тамақ йегүлири кәлди/чурулдашти/тамақ беришни сориди қарындары ашықты/тамақ жегилери келди/ шырылдады/ жылады/ тамақ беруин өтинди	0 1
А3.	Мәхсәт	**Ана қуш балилириға** тамақ бәргүси кәлди/тамақ тапқуси кәлди	0 1
А4.	Интилиш	**Қуш балилириниң аниси** учуп кетти/ тамақ издәшкә кәтти	0 1
А5.	Нәтижә	**Қуш балилириниң аниси** тамақ тапти/ елип кәлди/ балилириға тамақ бәрди **Қуш балилири** тамақ / қуртларни алди/ қосақлири тойди	0 1
А6.	ПКТ реакция ретидә	**Қуш балилириниң аниси** бәхитлик еди/ көңли толди/ рази болди **Қуш балилири** хошал еди /көңли толи/қосақлири тойди	0 1
2-эпизод: Мысық (эпизод қәһриманлири: мөшүк вә қуш балилири)			
А7.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	**Мөшүк** ана қушниң учуп кәткинини көрди/ қуш балилириниң ялғуз қалғанлиғини көрди/тамақни көрди **Мөшүк:** *«Һмм, немә дегән мейизлики!»* – деди/қосиғи ач еди	0 1
А8.	Мәхсәт	**Мөшүк** қуш балилирини тутуп алғус/йегүси кәлди.	0 1
А9.	Интилиш	**Мөшүк** дәрәққә өмүлиди/сәкриди/чиқти вә қуш балилисини тутуп алғуси кәлди	0 1
А10.	Нәтижә	**Мөшүк** қуш балилисини тутуп алди	0 1
А11.	ПКТ реакция ретидә	**Мөшүк** рази/бәхитлик/хошал. **Қуш балилири** қорқти/чирилдашти/жиғлиди	0 1
3-эпизод: Ишт (эпизод қәһриманлири: ишт, мөшүк вә қуш балилири)			
А12.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	**Ишт** мөшүкниң қуш балилириға етилмақчи болғинини / қуш балилирини тутмақчи/йемәкчи болғинини байқап қалди	0 1

[11] Гуман болған әһвалда яки балиниң жаваби мошу вараққа йезилмиған әһвалда, йол-йоруққа қараң.

[12] Хата яки жавапсиз қалған әһвалда,нөл балл, бир дурус жавап үчүн 1 балл, вақит вә орунға ишарә үчүн 2 балл.

A13.	Мәхсәт	**Ишт** мөшүкни тохтатқуси кәлди/ қуш балилирини қутқазғуси/уларға ярдәмләшкүси кәлди	0	1
A14.	Интилиш	**Ишт** мөшүкни тутуп алди/артқа тартти/мөшүкни қуйриғидин тартип чүшәрди	0	1
A15.	Нәтижә	**Ишт** мөшүкни қоғлавәтти/мөшүк қечип кәтти/қуш балилирини қоювәтти/ қуш балилири бехәтәр йәрдә еди.	0	1
A16.	ПКТ реакция ретидә	**Ишт** қуш балилирини қутқазғини үчүн бәхитлик еди. Мөшүк хапа еди/қосиғи ач еди. **Қуш балилири** бәхитлик еди/хошал еди/қутулдурулди.	0	1
A17.		**Барлиқ баллар сани 17**		

B. Қурулумниң мурәккәплиги

Секвенцияләр сани *Әрекет + нәтиже*	Мәхсәтләр сани (Интилишсиз вә нәтижисиз)	Секвенцияләр сани *мәхсәт + интилиш яки мәхстә + нәтижә*	Секвенцияләр сани *мәхсәт + интилиш + нәтижә*
B1.	B2.	B3.	B4.

C. Психикилиқ кәйпиятниң тәсвири (ПКТ)

C1.	ПКТ-ниң умумий сани (сөзни пайдилиниш). ПКТ тәркивигә монулар кириду: **Қобул қилишни ениқлаш,** м., көрмәк, аңлимақ, сәзмәк, пуримақ; **Физиологиялик әһвалларни ениқлаш,** м., ач болмақ, уссимақ, яриланмақ мысалы; Пеиллар**:** яшимақ, оханмақ, ухлимақ; **Эмоцияләрниң ениқлимиси,** м., *қайғулуқ, бәхитлик, аччиқланған, әнсиригән, хапа;* **Психикилиқ (ментальлиқ) пеиллар,** м.*, халимақ, ойлимақ, билмәк, унтимақ, қара бәрмәк, ишәнмәк, һәйран қалмақ, планлимақ;* ***Нутуқ пеиллири***, м., ейтмақ, атимақ, вақиримақ, әскәртмәк, соримақ.

II бөлүм: Перцепция

		Дурус жавапларниң вариантлири	Хата жавапларниң вариантлири	Баллар
0	Саңа һекайә яқтиму?	**Түрткә болуш үчүн соал, балл қоюлмайду**		
D1.	Немишкә ана қуш учуп кәтти? (G1) (бала №1-2 сүрәтләргә қарайды)	Ана қуш балилирини озуқландурғуси кәлди/қуртларни елип кәлмәкчи болди/тамақ тапқуси кәлди	Балилирини ташлап кәткүси кәлди	0 1
D2.	(а) Қуш балилири өзлирини қандақ сәзди? (бала 1-сүрәткә қарайду)	Начар/ уларниң қосақлири ачти/жиғлап/чирилдап/тамақ сорашти	Жақсы/ олар қуанышты	0 1[1]
D3.	(Бала D2-гә жавап бәргәндила D3 соалиңизни қоюң, әгәр бала D2-дә жауап берсе, D3-графасиға бир балл қоюп, D4 соалиға өтүң). Сениң оюңчә қуш балилири (-ниң) немишкә өзлирини начар сәзди/қосақлири ачти?[13]	...сәвәви улар ағизлирини ечип, чирилдап ятти/сәвәви аниси уларни озуқландурғуси кәлди	Сәвәви улар хошал/сәвәви улар сайраватиду	0 1[1]
D4.	Немишкә мөшүк дәрәққә өмилиди? (бала 3-сүрәткә қарайду)	Қуш балилириниң анисиниң учуп кәткинини байқиди/ қуш балилирини тутуп алғуси кәлди/йегүси кәлди	Балапандармен ойнағысы келеди...	0 1
D5.	Мөшүк өзини қандақ сәзди? (бала № 5-6-сүрәтләргә қарайду)	Начар/униң қосиғи ач еди	Яхши/у хошал...	0 1
D6.	(Бу D6 соалини бала D5 соалиға изаһсиз жавап бәрәгндә қоюң. Әгәр бала D5-тә изаһ бәрсә, униңға D6 графасиға	...сәвәви у қуш балилирини туталмиди/сәвәви қуш балилирини тутуп	Яхши/у хошал/униң ойниғуси кәлди	0 1

[13] D3 солалини қойғанда, баланинг D2 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

	балл қоюп, D7 сориғиға өтүң) Сән немишкә мөшүк өзини начар сәзди/хапа болди, дәп ойлайсән?[14]	елишқа аз қалған еди.		
D7.	Неемишкә ишт мөшүкниң қуйруғини тутуп алди? (G3) (бала № 5-сүрәткә қарайду)	Қуш балилириниң ховуп астида қалғинини байқиди/мөшүкни тохтатқуси/ қуш балилирини қутулдурғуси/улар ға ярдәмләшкүси/мөшүкни дәрәқтин йәргә чүшәргүси кәлди	Мөшүкни йегүси кәлди	0 1
D8.	Ишт қушни байқап қалди дәп тәсәввур қилип көргинә. Ишт өзини қандақ сәзди? (бала № 5-сүрәткә қарайду)	Яхши/хошал/ қуш балилирини қутулдурғиниға пәхирләнди	Начар/иштниң аччиғ кәлди	0 1[1]
D9.	(Бу D9 соалини бала D8 соалиға изаһсиз жавап бәргәндила, қоюң. Әгәр бал D8-дә изаһ бәрәгн болса, униңға D9 графасиға бир балл қоюп, D10 соалиға өтүң). Сениң оюңчә, немишкә ишт өзини яхши/бәхитлик/хошал сәзди?[15]	...сәвәви мөшүкни қоғлавәтти/ қуш балилирини қутулдурди	...сәвәви күлүп туриду...	0 1[1]
D10.	Куш билән ишт дост болаламду? Немишкә?	Һә-ә (бала кам дегәндә бир сәвәпни ейтиш керәк) яки бала соалға мәзмун бойичә жавап бериши керәк.	Яқ /мән билмәймән/соалға мәзмунға мунасивәтсиз жавап	0 1
D11.			**Барлиқ баллар сани 10**	

[14] D6 солалини қойғанда, баланинг D5 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

[15] D9 солалини қойғанда, баланинг D8 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

«Оғлақлар» һекайиси үчүн протокол

Ейтип бериш / Қайта ейтип бериш / Nекайиниң үлгиси

Балиниң ети: ______________________________

Туғулған күни: ______________________________

Тестлафш күни: ______________________________

Тестлаш күнидики йеши: ______________________________

Жинси: ______________________________

Экспериментаторниң исми: ______________________________

Иккинчи тил билән бағлинишниң

узақлиғи (ай билән): ______________________________

Мәктәпкичә билим бериш

орниға қобул қилинған күни: ______________________________

Мәктәпкичә билим бериш

Орниниң нами: ______________________________

Барлиқ материалдарни алдин-ала тәйярлаң: диктофон вә сүрәтләр бар конвертлар. Уларниң тестлаш алдида үстәлдә барлиғиға көз йәткүзүң. Экспериментниң тәйярлиқ қисмидин башлап диктафонға йезиң.

Тәйярлиқ қисми

Бала билән сәмимий мунасивәт орнитиш үчүн униң билән байланыс орнату мақсатында онымен әртүрли тақырыптарда әңгимелесиңиз: мысалы, *Сениң ең жақын досың ким? Сен теледидардан не көруди ұнатасың? Саған әңгиме айту ұнай ма? Әртүрли әңгимелерди тыңдағанды ұнатасың ба?*

Йол-йоруқлар

Ейтип бериш жәрияниға беғишланған йол-йоруқ

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип беришиңни халаймән»,-дәң.* Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Уларни маңа көрсәтмә. Өзәңла көр. Сүрәтләр тоғрисида ейтип беришкә сән тәйярму? дәң.

Сүрәтләрни балиға алдиға қоюң. Дәсләптә балиға пәқәт 1- вә 2-сүрәтләрла көринидиған болсун. Балиға: «Әнди мән сениң маңа мошу икки сүрәткә қарап һекайә ейтип беришиңни халаймән»,-дәң. Әгәр бала башлаштин қийналса, ярдәм бериң: «Маңа һекайә түзүп ейтип бәргин»,-дәң.

Бала дәсләпки икки сүрәттики вақиәни тамамлиған чағда, кейинки икки сүрәтни ечиң (1дин 4кичә сүрәтләр толуқ көрүнүп турсун). Бала 1-4-сүрәтләр бойичә һекайисини аяқлаштурғандин кейин, кейинки 5-6-сүрәтләрни ечиң (балиға 6 сүрәт толуқ көрүнүп турсун). Есиңиздә болсун: сүрәтләр пәқәт балиға көрүнүп туруши керәк. Бала һекайиси оттурисида тохтап қалғудәк болса, «Йәнә немә ейталайсән?», «Давамлаштур», «Техиму көпирәк ейтип берәләмсән?», «Яхшилап қарап көр,

сүрәтләрдә йәнә немә бар?», -дәп сораң. Әгәр бала һекайисини тамамән тохтатса, «Һекайини ейтип болдуңму?», -дәп сораң. Бала тамамлиса, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

Қайта ейтип бериш бойичә йол-йоруқлар

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип беришиңни халаймән»,-дәң.* Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Сән тәйярму? Мән саңа һазир қизиқ бир вақиә сөзләп беримән, кейин сән маңа уни қайтилап ейтип беришиң керәк.

1- вә 2-сүрәтләрни ечип, балиға: «Һекайә мошу йәрдин башлиниду», дәң. (1-сүрәтни көрситиң). *Язниң иссиқ бир күни өшкә өзиниң икки оғлиғи билән отлап жүрәтти. Бир оғлақ қаттиқ оюнға берилип кетип, суға чүшүп кәтти. У үзүшни билмәтти, шуңлашқа анисини ярдәмгә чақиришқа башлиди. Судики қорқуп кәткән оғлиғини көрүп, уни қутулдуруш үчүн өшкә өини суға атти. Өшкиниң бир оғлиғини қутулдуримән дәп, суға сәкригинини көргә бир түлкә қирғақта қалған иккинчи оғлақни йегүси кәлди.*

3-4-сүрәтләрни ечиң. (1- 4 сүрәтләр толуқ көринидиған болсун). *Шу чағда өшкә оғлиғини қирғаққа иштирип чиқарди. Бирақ түлкини байқимиған еди. Түлкә: «Пәһ-пәһ бу немә дегән дәмлик»,-дәп оғлақни йемәкчи болуп, униңға етилди. Оғлақниң путини чишләп тартишқа башлиди. Бирақ түлкиниң бу ойи әмәлгә ашмиди. Оғлаққа ховуп туғулғанлиғини көргән дәрәқтики бир қәйсәр қуш уни қутулдурмақчи болди.*

5-вә 6-сүрәтләрни ечиң (1- 6 сүрәтләр толуқ көринидиған болсун). *Қуш түлкигә: «Тез арида оғлақни қоювәт, болмиса көргүлүкни көрситимән!», дәп вақириди. Бирақ түлкә тамиғидин айрилғуси кәлмиди. Шу чағда қуш түлкиниң йениға учуп келип, униң қуйруғини қаттиқ чоқувалди. Түлкә беши қайған яққа қечип кәтти. Қуш уни хелә йәргичә қоғлавәтти. Оғлақлар түлкидин қутулғиниға наһайити хошал болди.*

Бу вақиәниң ахири

Сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң. Дәсләптә балиға пәқәт 1- вә 2-сүрәтләрла көринидиған болсун. Балиға: «Әнди мән сениң маңа мошу икки сүрәткә қарап һекайә ейтип беришиңни халаймән»,-дәң. Мошу икки сүрәткә қарап, оюңға кәлгән яхши бир вақиәни сөзләп бәр,-дәң. Әгәр бала башлаштин қийналса, ярдәм бериң: «Қени һекайә түзүп көр»,-дәп ярдәмлишиң.

Бала дәсләпки икки сүрәттики вақиәни тамамлиған чағда, кейинки икки сүрәтни ечиң (Барлиқ 4 сүрәт көрүнүп турсун). Бала 1-4-сүрәтләр бойичә һекайисини аяқлаштурғандин кейин, кейинки 5-6-сүрәтләрни ечиң (балиға 1-6 сүрәтләр толуқ көрүнүп турсун). Есиңиздә болсун: сүрәтләр пәқәт балиға көрүнүп туруши керәк. Бала һекайиси оттурисида тохтап қалғудәк болса, «Йәнә немә ейталайсән?», «Давамлаштур», «Техиму көпирәк ейтип берәләмсән?», «Яхшилап қарап көр, сүрәтләрдә йәнә немә бар?», -дәп сораң. Әгәр бала һекайисини тамамән тохтатса, «Һекайини ейтип болдуңму?», -дәп сораң. Бала тамамлиса, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

Үлгүлүк һекайиниң йол-йоруғи

Балиға уддул олтириң. Униңға «*Қара, бу йәрдә 3 конверт. Һәр бир конвертта бир қизиқ вақиә бар. Сән өзәң халиған бирини елип, маңа қизиқ һекайә қилип ейтип*

беришиңни халаймән»,-дәң. Бала конвертни алғандин кейин, униң ичидики сүрәтлик вақиәни елиң, сүрәтләрни балиниң алдиға қоюң, уларни толуқ бала көридиған болсун. Андин: «Сүрәтләргә диққәт билән қарап чиқтиңму? Сән тәйярму? Мән саңа һазир қизиқ бир вақиә сөзләп беримән, кейин бирнәччә соал қойимән», десиңиз болиду.

1- вә 2-сүрәтләрни ечип, балиға: «Һекайә мошу йәрдин башлиниду», дәң. (1-сүрәтни көрситиң). *Язниң иссиқ бир күни өшкә өзиниң икки оғлиғи билән отлап жүрәтти. Бир оғлақ қаттиқ оюнға берилип кетип, суға чүшүп кәтти. У үзүшни билмәтти, шуңлашқа анисини ярдәмгә чақиришқа башлиди. Судики қорқуп кәткән оғлиғини көрүп, уни қутулдуруш үчүн өшкә өини суға атти. Өшкиниң бир оғлиғини қутулдуримән дәп, суға сәкригинини көргә бир түлкә қирғақта қалған иккинчи оғлақни йегүси кәлди.*

3-4-сүрәтләрни ечиң. (1- 4 сүрәтләр толуқ көринидиған болсун). *Шу чағда өшкә оғлиғини қирғаққа иштирип чиқарди. Бирақ түлкини байқимиған еди. Түлкә: «Паһ-паһ бу немә дегән дәмлик»,-дәп оғлақни йемәкчи болуп, униңға етилди. Оғлақниң путини чишләп тартишқа башлиди. Бирақ түлкиниң бу ойи әмәлгә ашмиди. Оғлаққа ховуп туғулғанлиғини көргән дәрәқтики бир қәйсәр қуш уни қутулдурмақчи болди.*

5-вә 6-сүрәтләрни ечиң (1- 6 сүрәтләр толуқ көринидиған болсун). *Қуш түлкигә: «Тез арида оғлақни қоювәт, болмиса көргүлүкни көрситимән!», дәп вақириди. Бирақ түлкә тамиғидин айрилғуси кәлмиди. Шу чағда қуш түлкиниң йениға учуп келип, униң қуйруғини қаттиқ чоқувалди. Түлкә беши қайған яққа қечип кәтти. Қуш уни хелә йәргичә қоғлавәтти. Оғлақлар түлкидин қутулғиниға наһайити хошал болди.*

Вақиәниң ахири.

Бала тамамлиғандин кейин, махтап қоюң һәм чүшәнгинини тәкшүрүш үчүн соаллар қоюң.

«Оғлақлар» мәһсулатиға беғишланған протокол

I Бөлүм: Мәһсулат

А. Һекайиниң қурулуми; В. Қурулумниң мурәккәплиги;

С. Психикилиқ кәйпиятиниң тәсвири (ПКТ)

А. Һекайиниң қурулуми (санлиқ көрсәткүч)

		Мүмкин болған жаваплар[16]	Баллар
А1.	Киришмә	Вақит вә орунни ениқлаш. М., күнләрниң биридә/қачанду бир вақитта/...жаңгалда/көл бойида/дәрия бойида	0 1 2[17]
1-эпизод: Ана өшкә (эпизод қәһриманлири: ана өшкә билән оғлақ)			
А2.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	**Оғлақ** қорқти, жиғлиди, анисини ярдәмгә чақирди **Ана өшкә** әнсириди/оғлиғидин әнсириди/ховуп астида қалғинини көрди/суға чөкүп кетип барғанлиғини көрди/үзәлмәйдиғанлиғини көрди	0 1
А3.	Мәхсәт	**Ана өшкә** оғлиғиға ярдәмләшкүси/уни қутулдурғуси/судин чиқарғуси кәлди	0 1
А4.	Интилиш	**Ана өшкә** суға жүгәрди/ сәкриди/ судин тартти	0 1
А5.	Нәтижә	**Ана өшкә** оғлиғини судин чиқарди/қутулдурди **Оғлақ** бехәтәрликтә еди/ судин чиқти	0 1
А6.	ПКТ реакция ретидә	**Ана өшкә** бәхитлик еди/көңли тоқ еди/рази болди. **Оғлақ** бехәтәрликтә еди / көңли толди/қорқмиди	0 1
2-эпизод: Түлкә (эпизод қәһриманлири: түлкә вә оғлақ)			
А7.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	**Түлкә** ана өшкиниң жирақлиғанлиғини/оғлақниң ялғуз қалғанлиғини/тамақни көрди/қосиғи ач еди	0 1
А8.	Мәхсәт	**Түлкә** оғлақни тутқуси/йегүси кәлди.	0 1
А9.	Интилиш	**Түлкә** оғлаққа қарап сәкриди/тутуп алғуси кәлди	0 1
А10.	Нәтижә	**Түлкә** оғлақни тутуп алди.	0 1
А11.	ПКТ реакция ретидә	**Түлкә** хошал еди. **Оғлақ** қорқуп қалди.	0 1
3-эпизод: Қуш (эпизод қәһриманлири: қуш, түлкә, оғлақ)			
А12.	ПКТ Вақиәниң башлиниши	**Қуш** оғлақниң ховуп астида екәнлигини көрди **Оғлақ** ховуп астида еди.	**0 1**
А13.	Мәхсәт	**Қуш** оғлақни қутулдурғуси/униңға ярдәмләшкүси/түлкини тохтатқуси кәлди.	**0 1**
А14.	Интилиш	**Қуш** түлкини чоқиди/униң қуйриғидин тартти.	**0 1**

[16] Гуман болған әһвалда яки балиниң жаваби мошу вараққа йезилмиған әһвалда, йол-йоруққа қараң.

[17] Хата яки жавапсиз қалған әһвалда,нөл балл, бир дурус жавап үчүн 1 балл, вақит вә орунға ишарә үчүн 2 балл.

A15.	Нәтижә	**Қуш** түлкини қоғлавәтти. **Түлкә** оғлақни қоювәтти/ қечип кәтти. **Оғлақ** бехәтәрликтә еди/уни қутулдурди.	**0 1**
A16.	ПКТ реакция ретидә	**Қуш** бәхитлик еди/оғлақни қутулдурғиниға хошал болди. **Түлкә** терикти/хапа болди. **Оғлақ** бәхитлик еди /қутулдурулғанлиғиға хошал еди.	**0 1**
A17.	**Барлиқ баллар сани 17**		

В. Қурулумниң мурәккәплиги

Секвенцияләр сани *Әрекет + нәтиже*	Мәхсәтләр сани (Интилишсиз вә нәтижисиз)	Секвенцияләр сани *мәхсәт + интилиш яки мәхстә + нәтижә*	Секвенцияләр сани *мәхсәт + интилиш + нәтижә*
В1.	В2.	В3.	В4.

С. Психикилиқ кәйпиятниң тәсвири (ПКТ)

С1.	ПКТ-ниң умумий сани (сөзни пайдилиниш). ПКТ тәркивигә монулар кириду: **Қобул қилишни ениқлаш,** м., көрмәк, аңлимақ, сәзмәк, пуримақ; **Физиологиялик әһвалларни ениқлаш,** м., ач болмақ, уссимақ, яриланмақ мысалы; Пеиллар**:** яшимақ, оханмақ, ухлимақ; **Эмоцияләрниң ениқлимиси** м., *қайғулуқ, бәхитлик, аччиқланған, әнсиригән, хапа;* **Психикилиқ (ментальлиқ) пеиллар,** м.*, халимақ, ойлимақ, билмәк, унтимақ, қара бәрмәк, ишәнмәк, һәйран қалмақ, планлимақ;* ***Нутуқ пеиллири*****,** м., ейтмақ, атимақ, вақиримақ, әскәртмәк, соримақ.

II бөлүм: Перцепция

		Дурус жавапларниң вариантлири	Хата жавапларниң вариантлири	Баллар
0	Саңа һекайә яқтиму?	**Түрткә болуш үчүн соал, балл қоюлмайду**		
D1.	Ана өшкә немишкә суға сәкриди? (бала №1-2 суретләргә қарайды)	Оғлақни қутулдурғуси/униңға ярдәмләшкүси кәли/оғлақ ховуп астида қалған еди	Чомулғуси кәлди/оғлақ билән суда ойниғуси кәлди	0 1
D2.	Оғлақ өзини қандақ сәздиС (бала 1-сүрәткә қарайду)	Начар/қорқуп туриду/униңға ховуп кәлди	Яхши/хошал/униң қосиғ иечип туриду	0 1
D3.	(Бала D2-гә жавап бәргәндила D3 соалиңизни қоюң, әгәр бала D2-дә жауап берсе, D3-графасиға бир балл қоюп, D4 соалиға өтүң). Сениң оюңчә немишкә оғлақ өзини начар сәзди/у қорқиду/у ховуп астида?[18]	...сәвәви у суға чүшүп кәтти/суда еқип бариду/өзи судин чиқалмайватиду	У суда чомулуп/үзүп/ойнап жүриду	0 1
D4.	Немишкә түлкә оғлаққа қарап сәкриди? (бала 3-сүрәткә қарайду)	Ана өшкә оғлақни көрмәй турғанда, уни тутқуси/йәп алғуси кәлди.	Оғлақ билән ойниғуси кәлди	0 1
D5.	Түлкә өзини қандақ сәзди? (бала 6-сүрәткә қарайду)	Начар/түлкә қорқуп туриду/қосиғи ач/ғәзәплик	Яхши/түлкә ойнап жүриду	0 1
D6.	(Бу D6 соалини бала D5 соалиға изаһсиз жавап бәрәгндә қоюң. Әгәр бала D5-тә изаһ бәрсә, униңға D6 графасиға балл қоюп, D7 сориғиға өтүң) Сән немишкә түлкә өзини начар сәзди/қосиғи ач, дәп ойлайсән?[19]	...қосиғи ач, сәвәви оғлақни туталмиди	Сәвәви ойнап жүриду/жүгрәп жүриду	0 1
D7.	Нмишкә қуш түлкиниң қуйруғини тутуп алди?	Түлкини тохтатқуси/оғлақни қутқузғуси кәлди,	Түлкини/оғлақни йегүси/улар билән ойниғуси кәлди.	0 1

[18] D3 солалини қойғанда, баланинг D2 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

[19] D6 солалини қойғанда, баланинг D5 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

		сәвәви у ховуп астида.		
D8.	Қуш оғлақни байқап қалди, дәп тәсәввур қилип көргин. (а) қуш өзини қандақ сәзди? (бала 6-сүрәткә қарайду)	Яхши/хошал/бәхитлик/пәхирлик	ғәзәпләнди	0 1
D9.	Сениң оюңчә немишкә қуш өзини яхши/бәхитлик/пәхирлик сәзди?[20]	...сәвәви түлкини қоғлавәтти/оғлақни қутулдурди/сәвәви оғлақлар бәхитлик	...сәвәви у күлүп туриду/жавабини билмәймән	0 1
D10.	Оғлақ билән Куш дост болаламду? Немишкә?	Һә-ә (бала кам дегәндә бир сәвәпни ейтиш керәк) яки бала соалға мәзмун бойичә жавап бериши керәк.	Яқ /мән билмәймән/соалға мәзмунға мунасивәтсиз жавап	0 1
D11.	**Барлиқ баллар сани 10**			

[20] D9 солалини қойғанда, баланинг D8 жавабида бала қолланған сөзләрни, сөз бирикимилирини пайдилиниң.

Ата-аниларға арналған соаллар

1. Балиниң ети (исми, Фамилияси) ________________________________

2. Туғулған күни ____

3. Сизниң балиңиз һазир балилар бағчисигә/мәктәпкә барамду?

- ○ Һә-ә, балилар бағчисигә ________ дин башлап (ай, жил)
- ○ Яқ

Әгәр борса, қандақ балилар бағчисигә?

- ○ Иккитиллиқ
- ○ Биртиллиқ L1 = балиниң ана тили
- ○ Биртиллиқ L2 = балиниң иккинчи тили
- ○ Башқа____________________

- ○ Һә-ә, мәктәпкә ________ дин башлап (ай, жил)
- ○ Яқ

Әгәр борса, қандақ мәктәпкә?

- ○ Иккитиллиқ
- ○ Биртиллиқ L1 = балиниң ана тили
- ○ Биртилди L2 = балиниң иккинчи тили

Башқа____________________

4. Балиңиз қайси дөләттә дунияға кәлди?

○ L1 тиллиқ дөләттә, қайси?:__________ ○ L2 тиллиқ дөләттә қайси?:__________ ○ Башқа дөләттә, қайси?:_________

5. Қачандин башлап балиңиз L2 тиллиқ дөләттә яшаватиду?

__________________________ (ай, жил)

6. Бу қанчинчи балиңиз?

○ биринчи ○ иккинчи ○ үчинчи ○ Санни йезиң________

7. Балиңизниң тили қачан чиққан?

______ жил ______ айда

8 Балиңизниң нутқиға әнсиригән вақтиңиз болғанму?

○ Яқ ○ Һә-ә, сәвәвини көрситиң ___________________________________

9. Аилиңиздә нутуқ тәрәққиятиғи бағлиқ мәсилиси болған адәм барму?

○ Яқ ○ Һә-ә, кимдә болди -________________________________
М.: *ата, ана, йеқин туққанлар: ака,ини, һәдә, сиңил*

10. Балиңизда аңлашқа бағлиқ қийинчилиқлар болғанму?

Аңлашниң еғирлишиши	Қулақниң инфекцияси
○ Яқ	○ Яқ
○ Һә-ә	○ Һә-ә, қанчилик пат-пат? ____________

11. Сизниң ойиңизчә, балиңизниң қулиғи яхши аңламду?

○ Яқ ○ Һә-ә

12. Ата-анилар тоғрилиқ мәлуматлар						
	Өзиңизниң ана тилиңизни көрситиң (L1)	Өзиңизниң иккинчи тилиңизни көрситиң (L2)	Өзиңиз сөзләләйдиған башқа тилларни көрситиң	Сиз қачандин бери Қазақстанда яшайсиз?	Сизниң билимиңиз	Мутәхәсси слигиңиз
ана						
дада						

13. Балиңиз билән қайси тилда сөзлишишисиз?

Аниси
- ○ Мениң ана тилим (L1)
- ○ Мениң иккинчи тилим (L2)
- ○ Һәр икки тилда
- ○ Башқа, қайси тилда?_______________

Дадиси
- ○ Мениң ана тилим (L1)
- ○ Мениң иккинчи тилим (L2)
- ○ Һәр икки тилда
- ○ Башқа, қайси тилда?__________

14. Балиңиз һазир қайси тилда сөзләйду?

- ○ L1- ана тилида, қайси: _________________
- ○ L2 – тилида, қайси: ________________

Башқа тиллар: _________________

15. Балиңиз әтрапидикиләр билән қайси тилларда сөзлишиду?

- ○ L1- балиниң тили – ана тили______
- ○ L2 – балиниң тили ________________

Башқа тилларр, кайси?: __________

16. Балиңиз қанчә яштин башлап иккинчи тил билән турақлиқ мунасивәттә болди?

- ○ туғулғандин
- ○ бир яшқичә
- ○ үч яшқичә
- ○ бәш яшқичә
- ○ ______ яштин башлап

17. Қандақ әһвалда балиңизиккинчи тил билән мунасивәт бағлайду?

- ○ Балилар бағчисида яки мәктәптә
- ○ достлириниң арасида
- ○ туққанлириниң арисида

АӘВ/ компьютер/китап
- ○ башқа __________________________

18. Балиңиз бир күндә һәр түрлүк тиллар билән қанчилик пат учришиду?

Ана тили (L1)	Иккинчи тил (L2)	Башқа тил(лар)
○ 25%	○ 25%	○ 25%
○ 50%	○ 50%	○ 50%
○ 75%	○ 75%	○ 75%
○ 100%	○ 100%	○ 100%

19. Мунасивәтлик графани толтириш арқилиқ балиңизниң тиллиқ иқтидарини баһалишиңизни сораймиз.	Наһайити яхши	Яхши	Начар	Наһайити начар
Балиңиз ана тилини қанчилик яхши чүшиниду? (L1)				
Балиңиз иккинчи тилни қанчилик яхши чүшиниду? (L2)				
Балиңиз ана тилида қанчилик яхши сөзләйду? (L1)				
Балиңиз иккинчи тилде қанчилик яхши сөзләйду? (L2)				

20. Сиздиң ойиңизчә, балиңиз қайси тилда яхши сөзләйду?

- ○ ана тилида L1
- ○ иккинчи тилда L2
- ○ башқа тилда, қайси? _______________

21. Балиңиз тилларниң бирини артуқчә яхши көрәмду?

- ○ яқ
- ○ һә-ә, қайси? ________________

22. Сиз балиңиз билән ахирқи вақитта (ахирқи айларда) қанчилик пат мәшғул болдиңиз (дайиндалдиңиз) мунасивәтлик графани бәлгүләң.	Биринчи тил (ана тили) (L1)				Иккинчи тил (L2)			
	Мутләқ мәшғул болмидим	Айиға 2 қетим	һәптисигә1-2 қетим	Күндеә	Мутләқ мәшғул болмидим	Айиға 2 қетим	һәптисигә1-2 қетим	Күндеә
Балиңизға чөчәк /вақиә /һекайә ейттиңиз								
Балиңизға китап оқуп бәрдиңиз								
Биллә нахша тиңшидиңиз/ейттиңиз								
Балиңиз билән биллә телевизор көрдиңиз, компьютерлиқ оюнлар ойнидиңиз (яки балиңиз өзи оюн ойниди яки телевизордин / интернеттен фильмларни көрди)								

Вақиәләр

Төвәндики вақиәләр макро- вә микроқурулумларни көрситиш вә кодлаш һәм тәһлил қилиш үчүн берилгән. Вақиәләр параллеллаштурулған. Шуниң билән биллә, бу вақиәләр башқа тилларға тәржимә қилиш вә маслаштуруш үчүн пайдилинилиду (вақиәләр башқа тилларға тәржимә қилиш вә маслаштуруш үчүн йол-йоруққа қараң).

Макроқурулумниң компонентлирини бәлгүләң (ИКЕ – ички кәчүрмилирини ениқлаш, мәхсәт, интилиш вә нәтижә) төвәндә келтүрүлгән:

Мәхсәт- интилиш -нәтижә – *ички кәчүрмилирини ениқлаш*

Балапандар (сөзләрниң сани: 135)

1/2-сүрәтләр: Бир күни, әтигәнлиги қуш балилири угисида оханди. Ана қуш балилириниң ач екәнлигини *байқиди* вә уларға тамақ тепип келиш үчүн учуп кәтти. Қув мөшүк ана қушниң учуп кәткәнлигини *көруп*, униң назарәтсиз қалған балилирини йегүси кәлди.

3/4-сүрәтләр: Шу чағда ана қуш балилириға мейизлик тамақ елип кәлди, бирақ мөшүкни *байқимай қалди*. Мөшүк: «Немә дегән мейизлик тамақлар!»- *дәп миявлиди*. У дәрәққә өмиләп чиқди сәвәви қуш балилирини тутуп алғуси кәлди. Шу чағда мөшүк қушниң бир балисини тутуп алди. Амма мөшүкниң ойи әмәлгә ашмиди. Қуш балисиниң ховуп астида қалғинини *көргән* ишт уни қутулдурушқа бәл бағлиди.

5/6-сүрәтләр: Ишт мөшүккә: «Қуш балилирини қоювәт, болмиса өзәңгә яман болиду!»-*дәп ейтти*. Бирақ мөшүк өзиниң тамиғини ойлап қоювәткүси кәлмиди. Шу чағда ишт мөшүкниң қуйриғидин чишләп төвәнгә қарап тартишқа башлиди, иштқа тәң келәлмигән мөшүк дәрәқтин ғулап чүшти. Ишт һавшип уни дәрәқниң йенидин қоғлавәтти. Қуш балилири мөшүктин қутулғанлиғиға қаттиқ *хошал* болди.

Оғлақлар (сөзләрниң сани: 147)

1/2-сүрәтләр: Язниң иссиқ бир күнидә көлниң бойида ана өшкә өзиниң икки оғлиғи билән отлап жүргән еди. Бир оғлақ қаттиқ ойнап кәткәнликтин байқимай суға чүшүп кәтти. У жүзә алмайтин, сондиқтан анасин жәрдәмгә шақира бастади. Оғлиғиниң суға чүшүп кәткинини һәм униң қорқуп қалғинини *көргән* ана өшкә уни қутқузуш үчүн суға сәкриди. Ана өшкиниң суға сәкригинини һәм иккинчи оғлақниң ялғуз қалғинини *көргән қув* түлкә оғлақни йегүси кәлди.

3/4-сүрәтләр: Шу чағда ана өшкә оғлақни судин иштирип чиқарди, бирақ түлкини байқимай қалди. Түлкә: «Һмм, бу немә дегән татлиқ ғиза!» – дәп,

ойлиди. Шу чағда түлкә оғлақни тутуп елиш үчүн оғлаққа қарап сәкриди. Оғлақниң айиғидин чишләп тартишқа башлиди, бирақ түлкиниң бу ойи әмәлгә ашмиди. Оғлақниң ховуп астида қалғинини *көргән* дәрәқтики бир қуш уни қутулдурушни қара қилди.

5/6-сүрәтләр: Қуш түлкигә: «Тез арида оғлақни қоювәт, болмиса яман болиду!» – *дәп вақириди*. Бирақ түлкә өзиниң тамиғини қоювәткүси кәлмиди. Шу чағда қуш түлкиниң йениға учуп келип, уни қуйриғидин чоқуп алди. Түлкә беши қайған яққа қечип кәтти. Қуш уни қоғлавәтти. Оғлақлар түлкидин қутулғанлиғиға наһайити *хошал болди*.

Мөшүк (сөзләрниң сани: 132)

1/2-сүрәтләр: Бир күни, әтигәнлиги бир *оюнхумар* бир мөшүк шахқа қонуп турған кепинәкни *көрди*. Мөшүк кепинәкни тутуш үчүн сәкриди. Бу вақиәни белиқ олаштин көңүллүк қайтип келиватқан бир бала *көрүп қалди*. Униң қолида белиғи бар челәк, поңзәк йәнә қармақ бар еди.

3/4-сүрәтләр: Бала: «Мөшүк, сән немини олап жүрисән?» – *дәп вақириди*. Шу чағда кепинәк учуп кәтти, мөшүк болса чатқалға жиқилип чүшти. Бала һәйран қелип, қолидики поңзигини чүшүрүп алди. Поңзәк домулап берип суға чүшүп кәтти. Бала поңзәкни судин елишқа тиришти. Шу чағда мөшүк балиниң челигининг ичидики белиқларни *көрүп*: «Һмм, белиқларни тутуп алғум кәлади»-*дәп ойлиди*.

5/6-сүрәтләр: Бала қармақ билән поңзәкни судин чиқиришқа башлиған чағда, мөшүк назарәтсиз қалған челәктин белиқларни чиқиришқа башлиди. Бала поңзәкни судин чиқирип алғиниға қаттиқ *хошал болди*, мөшүк челәктики белиқларни йәп хошал болди.

Ишт (сөзләрниң сани: 136)

1/2-сүрәтләр: Күнләрниң биридә, әтигәнлиги *оюнхумар* бир ишт дәрәқниң астида олтарған бир чашқанни *көрди*. Ишт чашқанға йетиш үчүн тез сәкриди. Бу вақиәни дукандин *көңүллүк* қайтип келиватқан бала *көрүп қалди.* Униң қолида колбаса бар пакет вә шар бар еди.

3/4-сүрәтләр: Бала: «Ишт, сән немини олап жүрисән?» - *дәп вақириди*. Шу чағда чашқан қечип кетип, ишт дәрәққә урулди. Бала шунчилик таң қалдики, шарниң қолидин чиқип кәткинини билмәй қалди. Шар учуп дәрәққә илинип қалди. Бала өзиниң шарини дәрәқтин алғуси кәлди. Шу чағда ишт балиниң пакетинининг ичидики колбасани *көргән* ишт: «Һмм, колбасаларни тутуп алғум кәлади»-*дәп ойлиди*.

5/6-сүрәтләр: Бала шарни елиш үчүн дәрәққә ямишип чиқти. Дәл шу чағда ишт пакетниң назарәтсиз қалғинини пайдилинип, ичидин колбасаларни чиқиришқа башлиди. Бала шарни дәрәқтин чүшүрүп алғиниға *қаттиқ хошал болди*, иштниң пакеттики колбасани йәп *хошал болди*.